

УДК 658.5

JEL Classification: D 29, L 21, M 21.

ДІАГНОСТИКА ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ХЛІБОПЕКАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОДАЛЬШИХ НАПРЯМКІВ ЇХ РОЗВИТКУ

Тарасюк Г.М., д.е.н., професор

Корнійчук А. А., асистент

Житомирський державний технологічний університет

Анотація. *Результати діяльності підприємства відображаються в економічних показниках. Дослідження виробничого потенціалу передбачає оцінку його складових на основі відповідної системи показників. За відсутності узгодженої системи діагностичних показників потенціалу підприємства неможливо формувати подальші перспективні напрямки його розвитку. В статті обґрунтовано підхід до діагностики виробничого потенціалу підприємств хлібопекарської галузі в розрізі основних його складових (основні засоби і матеріальні ресурси, трудові ресурси, фінансові ресурси, маркетингові ресурси). Система діагностичних показників обрана на підставі аналізу діяльності сукупності досліджуваних підприємств хлібопекарської галузі, визначення факторів впливу на їх функціонування та на основі результатів застосування кореляційно-регресійного аналізу. Система показників узагальнюється шляхом розрахунку інтегрального показника поточної відповідності виробничого потенціалу з урахуванням вагових коефіцієнтів отриманих в результаті проведення експертної оцінки. Розрахований інтегральний показник поточної відповідності виробничого потенціалу використовується для визначення виробничої стратегії. В статті зазначено, що виробнича стратегія є загальним планом розвитку виробничого потенціалу підприємства. Автором запропоновано підхід обрання стратегії розвитку виробничого потенціалу підприємств хлібопекарської галузі. В статті доведено, що обґрунтовувати стратегію подальшого формування і використання виробничого потенціалу підприємства слід з урахуванням наявного його стану. Запропонований підхід до діагностики виробничого потенціалу враховує особливості господарської діяльності досліджуваних підприємств, дозволяє ідентифікувати внутрішні можливості та виявляти приховані резерви з метою підвищення ефективності діяльності організацій та галузі.*

Ключові слова: *діагностика, виробничий потенціал підприємства, система показників, виробнича стратегія.*

DIAGNOSTICS OF PRODUCTION POTENTIAL OF DOMESTIC BAKERY ENTERPRISES AND IDENTIFICATION OF FURTHER AREAS OF THEIR DEVELOPMENT

Dr. Halyna Tarasiuk, DS in Economics, Professor

Anhelina Korniiichuk, Assistant

Zhytomyr State Technological University

Summary. *The results of the company activity are reflected in the economic indicators. The study production potential involves evaluation of its components based on appropriate indicators system. Absence of correlated diagnostics indicators system of potential makes it impossible to determine further perspective areas of its development. The approach to the production potential diagnostics of bakery enterprises is in the terms of its main components (fixed assets and material resources, human resources, financial resources, marketing resources) is substantiated in the article. The system of diagnostic indicators is chosen on the base of activity analysis of the considered bakery enterprises, determination of the impacts on their performance and on the base of the results of correlation and regression analysis. The indicators system is summarized on the base of calculating of the integral index by expert evaluation of production potential current matching on the basis of weighting coefficients estimated. The accounted integral indicator of production capacity current matching is used for determination of the production strategy. The article states that the production strategy is a general plan of the productive potential development of the company. The author proposes the approach to the production potential development strategy choice of the bakery industry enterprises. It is proved that the substantiation of further formation and development strategy of the enterprise be done in accordance to its state. The proposed approach to the production potential diagnostics takes into account the peculiarities of the considered enterprises economic activity and allows to identify the internal capacities and hidden reserves with the aim of activity efficiency increase of the enterprises and industry.*

Keywords: *diagnostics, production potential of enterprise, system of indicators, production strategy.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день виробничий потенціал підприємства визначають як складову внутрішнього середовища організації, яка формується з комплексу

су взаємопов'язаних елементів виробничої діяльності. Тому механізм ефективного розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання має містити діючий інструмент діагностування виробничого потенціалу з урахуванням особливостей його формування і використання.

Механізм економічної діагностики потенціалу підприємства передбачає використання системи показників, яка уможливує формування комплексного уявлення про стан об'єкта дослідження та визначення напрямків подальшого його розвитку. Ці обставини вимагають створення науково обґрунтованих методичних підходів до оцінки, формування, розвитку виробничого потенціалу з метою більш ефективного його використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо формування, використання та діагностики виробничого потенціалу здійсненні та відображені у роботах таких науковців як: Архіпов В. М. [1], Воронкова А. Е. [2], Герасимчук В. Г. [3], Горяча О. Л. [4], Добикіна О. К. [5], Донець Ю. Ю. [6], Дзюба О. М. [7], Іщук С. О. [8].

Невирішені складові загальної проблеми. Слід зазначити, що питання розробки методичних підходів до формування системи діагностичних показників виробничого потенціалу повністю не вирішені та залишаються дискусійними. На сьогоднішній день відсутній узгоджений перелік показників, який здатен відобразити особливості використання виробничого потенціалу та в подальшому використовуватися для формування перспективних напрямків розвитку організації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування системи показників для проведення діагностики виробничого потенціалу підприємств хлібопекарської галузі та визначення на її основі стратегій подальшого розвитку досліджуваних суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фактичне вивчення проблематики діагностики виробничого потенціалу підприємства здійснюється в розрізі окремих його складових (кадри, основні та оборотні активи, фінанси, управлінська складова та інше) [8 с. 157, 9 с. 83]. Тому, визначення стратегії перспективного розвитку суб'єкта господарювання потребує формування підходів щодо дослідження виробничого потенціалу з урахуванням особливостей його формування і використання, ґрунтуючись на принципах комплексності та системності.

Діагностика потенціалу підприємства — це оцінка можливостей будь-якої економічної організації. Оцінка здійснюється за окремими різновидами ресурсів та їх поєднань у техніко-технологічних системах виробництва продукції, а саме виробничого, техніко-технологічного, маркетингового, трудового потенціалу [10 с. 89-96].

Якість проведення діагностики потенціалу підприємства визначається переліком відповідних показників економічної діяльності підприємства. Саме тому розробці переліку індикаторів економічного стану підприємства й обґрунтуванню доцільності їх застосування присвячено багато праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених-економістів. Оскільки не існує єдиного переліку показників для проведення діагностики потенціалу розвитку, важливим є визначення й обґрунтування системи індикаторів на основі якої можливе здійснення дослідження. Варто врахувати, що при визначенні показників необхідно обирати ті, які є найбільш суттєвими і найкраще оцінюють об'єкт дослідження та його складові.

Оцінка стану розвитку вітчизняних підприємств хлібопекарської галузі, а саме Житомирської області виявила незадовільний стан діяльності виробників хліба. На фоні щорічного скорочення натуральних обсягів виробництва спостерігається зниження ефективності їх діяльності. Проведений аналіз діяльності таких виробників хліба як: ПАТ «Овруцький хлібозавод», ПАТ «Новоград-Волинський» хлібозавод», ПАТ «Коростенський хлібозавод», ТОВ «Барви Полісся», ТОВ «Бердичівський хлібозавод» дав змогу визначити, що у більшості досліджуваних підприємств негативний фінансовий результат формується на рівні операційно діяльності (таблиця 1)

Причини формування такої ситуації пов'язані із:

- значною конкурентною боротьбою між великими хлібозаводами і малими пекарнями, які з кожним роком завойовують все більшу частку ринку;
- прийнятою політикою держави щодо регулювання цін на соціальні сорти хліба;
- швидкозростаючими цінами на основні види сировини та енергоресурси.

Відтак, обмежений розвиток потенціалу підприємств пов'язаний із відсутністю достатніх можливостей ефективного формування і використання виробничих ресурсів, що призводить до незадовільного розвитку виробничої системи. Враховуючи вище зазначене, пропонуємо діагностувати виробничий потенціал підприємств хлібопекарської галузі за системою показників наведеною нижче.

Таблиця 1- Формування фінансового результату від операційної діяльності хлібопекарських підприємств Житомирської області

Підприємство	ПАТ «Овруцький хлібо- завод»		ПАТ «Новоград- Волинський хлібозавод»		ПАТ «Коростенський хлібозавод»		ТОВ «Барви Полісся»		ТОВ «Бердичівський хлібозавод»	
	2014р.	2015р.	2014р.	2015р.	2014р.	2015р.	2014р.	2015р.	2014р.	2015р.
Показник										
Операційний прибуток, тис. грн.	-130	-39	1130	4856	-2952	-4964	-278	0	3267	10843
Операційні витрати, тис. грн.	14423	16479	41070	54389	39465	25701	3477	431	83933	107825
Рентабельність операційної діяльності, %	-0,90	-0,24	2,751	8,93	-7,48	-19,31	-7,99	0	3,89	10,06

Таблиця 2 - Система показників поточної діагностики виробничого потенціалу підприємств хлібопекарської галузі

Вага	Основні засоби і матеріальні активи	Вага	Трудові ресурси	Вага	Фінансові ресурси	Вага	Маркетингові ресурси
0,05	Фондовіддача	0,055	Продуктивність праці	0,045	Коефіцієнт автономії	0,075	Співвідношення товарної і реалізованої продукції
0,055	Матеріаловіддача	0,045	Зарплатовіддача	0,055	Показник фінансової стійкості	0,085	Рентабельність реалізації
0,06	Витрати на 1 грн. продукції			0,065	Рентабельність активів	0,075	Коефіцієнт покриття витрат на збут
0,065	Рентабельність основних засобів			0,075	Коефіцієнт покриття операційних витрат	0,075	Коефіцієнт оновлення продукції
0,065	Рентабельність оборотних активів					0,055	Рентабельність продукції

Наведена система показників побудована шляхом відбору індикаторів із системи показників стратегічної діагностики виробничого потенціалу. Критерієм відбору слугували коефіцієнти детермінації ($R^2 \leq 0,7$) визначений шляхом формування парних кореляційних залежностей між частковими показниками та обраним цільовим показником. Однорідність визначених характеристик розвитку виробничого потенціалу досліджуваних підприємств характеризує коефіцієнт варіації, за підрахунками становить

0,283. Узгодженість думок експертів відображає коефіцієнт конкордації, розраховане значення становить 0,979. На основі наведеної системи показників та вагових коефіцієнтів пропонуємо діагностувати виробничий потенціал шляхом визначення інтегрального показника його поточного рівня розвитку.

$$I_{\text{ПВВП}} = \sum_{i=1}^n Y_i W_i \quad (1)$$

Де $I_{\text{ПВВП}}$ – інтегральний показник поточної відповідності виробничого потенціалу підприємства; Y_i – показник стану виробничого потенціалу; W_i – ваговий коефіцієнт для окремого показника.

Кореляційний зв'язок між показником рентабельності операційної діяльності (Y) та запропонованим інтегральним показником (X_1) відображений в таблиці 3.

Таблиця 3 – Результати кореляційного-регресійного аналізу залежності рентабельності операційної діяльності від інтегрального показника поточної відповідності виробничого потенціалу хлібопекарських підприємств

Роки	ПАТ «Овруцький хлібо- завод»	ПАТ «Новоград- Волинський хлібозавод»	ПАТ «Коростенський хлібо- завод»	ТОВ «Барви Полісся»	ТОВ «Бердичівський хлібозавод»
Залежність	$Y = -3,6937 + 10,084 X_1$	$Y = 1,6429 + 8,8013 X_1$	$Y = -9,8398 + 13,7989 X_1$	$Y = -14,1229 + 30,9192 X_1$	$Y = -5,3496 + 16,6534 X_1$
R^2	0,7586	0,7935	0,8924	0,8787	0,9054
F-критерій Фішера	25,1403	24,9227	66,3522	57,9785	76,5447
F-табличне	5,32				

План досягнення певних рівнів розвитку виробництва у відповідності до наявного рівня конкуренції та маркетингових можливостей відображає виробнича стратегія підприємства. Виробнича стратегія – це вид функціональної стратегії, спрямованої на налагодження виробничого процесу підприємства та його успішне функціонування. При формуванні виробничої стратегії необхідно враховувати наявні ресурси (матеріально-технічні, трудові, фінансові тощо), обсяги виготовлення продукції, технологічний рівень виробничих процесів, можливість оновлення (модернізації) парку обладнання; розриви між наявними та потрібними характеристиками виробничих процесів для забезпечення випуску продукції згідно зі сформованим виробничим завданням [11 с. 210].

Враховуючи вище наведене, пропонуємо для визначення стратегії розвитку виробничого потенціалу підприємств хлібопекарської галузі Житомирської області застосувати матричний підхід.

Відтак, розвиток виробничого потенціалу на функціональному рівні відображає виробнича стратегія. Інформація отримана в процесі формування системи показників діагностики виробничого потенціалу суб'єктів господарювання та розрахунок інтегрального показника дала змогу визначити стратегії розвитку виробничого потенціалу підприємств хлібопекарської галузі Житомирської області:

1. Стратегія утримання завойованих ринків збуту шляхом підвищення ефективності формування і використання виробничого потенціалу передбачає формування управлінських рішень щодо зниження матеріаломісткості та фондомісткості виробництва; здійснення пошуку можливостей підвищення продуктивності виробничого процесу шляхом його адаптації до існуючих ринкових вимог.

2. Стратегія обмеженого використання виробничого потенціалу пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції низької норми рентабельності на обмежених ринках збуту, відсутністю можливості за рахунок власних фінансових ресурсів оновити та підвищити рівень використання наявного виробничого потенціалу. Серед досліджених підприємств визначеної стратегії дотримуються ПАТ «Овруцький хлібозавод», ПАТ «Коро-

стенський хлібо завод», ПАТ «Новоград-Волинський хлібо завод», ТОВ «Барви Полісся».

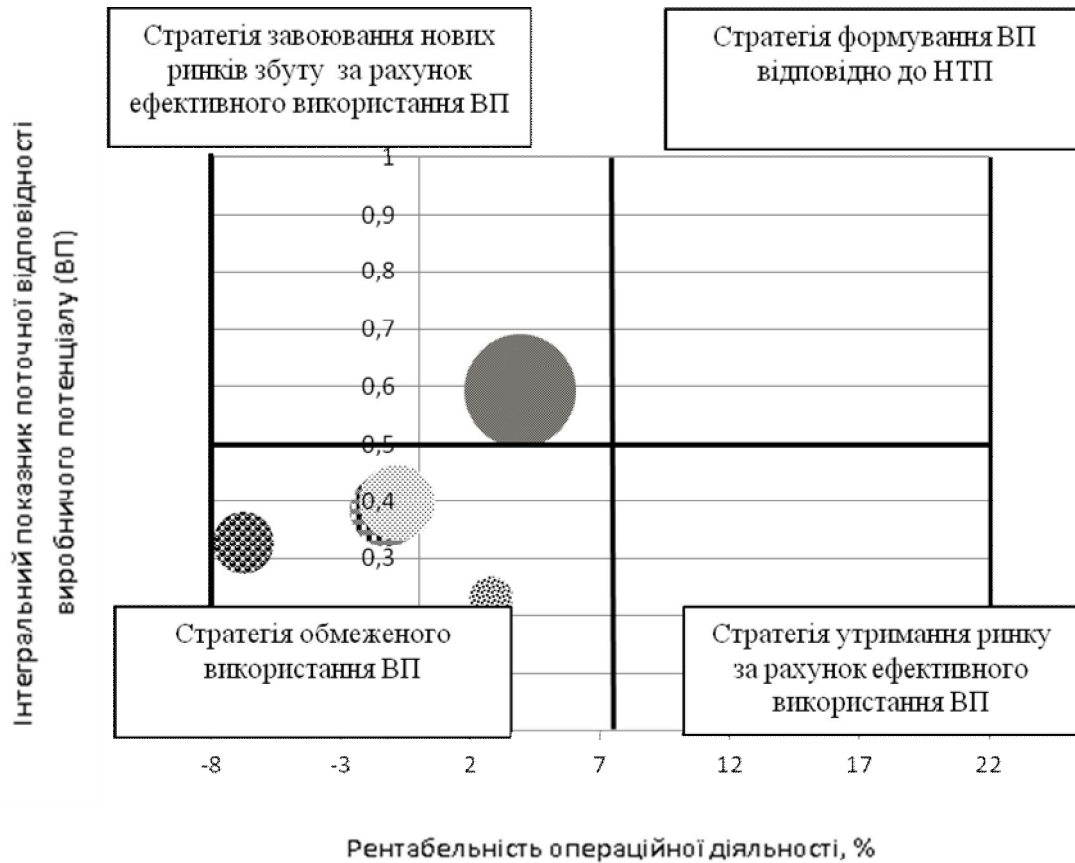

Рисунок 1 – Стратегії розвитку виробничого потенціалу дослідженої сукупності підприємств хлібопекарської галузі Житомирської області у 2015 році

3. Стратегія завоювання ринків збуту з використанням наявного виробничого потенціалу. Стратегія характерна для виробників з достатнім рівнем розвитку виробничого потенціалу проте господарська діяльність є не прибутковою. В межах стратегії здійснюється пошук можливостей виробництва конкурентоспроможної продукції реалізація якої сприятиме збільшенню надходжень. Подальший розвиток виробничого потенціалу можливий за рахунок надання продукції нових характеристик, підвищенню рівня якості виробничого процесу, пошуку можливостей збільшення обсягів реалізації продукції. Серед досліджених підприємств дотримується визначеної стратегії ТОВ «Бердичівський хлібо завод».

4. Стратегії формування виробничого потенціалу відповідно до існуючого рівня НТП передбачає наявність достатнього фінансового забезпечення для оновлення матеріально-технічної бази та виготовлення продукції у відповідності до сучасного рівня розвитку галузі та існуючого ринкового попиту. Діяльність виробників характеризується виробництвом широкої номенклатури виробів, обсяги виробництва і реалізації сприяють досягненню високих показників прибутковості діяльності.

Висновок. Потенціал підприємства – це система взаємопов'язаних поточних та перспективних, внутрішніх та зовнішніх здатностей та можливостей підприємства створювати максимально можливий обсяг благ (матеріальних та нематеріальних), які б відповідали потребам суспільства та задовольняли інтереси усіх зацікавлених сторін на певному етапі його розвитку, були направлені на реалізацію цілей діяльності підприємства при використанні усіх доступних ресурсів та резервів, які будь-яким чином, прямо чи опосередковано пов'язані і впливають, чи будуть впливати на діяльність підприємства в майбутньому [13 с. 210].

Виробничий потенціал є системою ресурсів представлених в усіх сферах діяльності підприємства. Діяльність досліджених виробників хліба пов'язана з незадовільним станом їх виробничого потенціалу та отриманням збитків. Відсутність наявних можли-

востей подолання наслідків неефективної діяльності хлібопекарських підприємств потребує впровадження управлінських заходів щодо визначення причин формування такого стану та пошуку способів його усунення. Запропонований підхід до діагностики виробничого потенціалу дає можливість віднайти способи підвищення ефективності господарської діяльності підприємств та визначати на основі отриманої інформації перспективних напрямків подальшого розвитку.

Перелік посилань:

1. Архипов В. М. Проектирование производственного потенциала объединений (теоретические аспекты) / В. М. Архипов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1984. – 247 с.
2. Воронкова А. Е. Діагностика стану підприємства: теорія і практика: монографія / А.Е. Воронкова. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 520 с.
3. Герасимчук В. Г. Розвиток підприємства: діагностика, стратегія, ефективність / В.Г. Герасимчук. – К. : Вища школа, 1995. – 167 с
4. Горяча О. Л. Управління виробничим потенціалом промислових підприємств : дис. канд. екон. наук.: 08.06.01 / О. Л. Горяча // Європейський ун-т. – К. : 2007. – 240 с.
5. Добикіна О. К. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. / О.К. Добикіна, В. С. Рижиков, С. В. Касьянюк, М. Є. Кокотко Т.Д. Костенко – К. : ЦНЛ, 2007. – 208 с.
6. Донец Ю. Ю. Эффективность использования производственного потенциала / Ю. Ю. Донец. – К : Знание, 1978. – 147 с.
7. Іщук С. О. Виробничий потенціал: проблеми формування та розвитку. Монографія / С. О. Іщук. – Львів : ІРД НАН України, 2006. – 278 с.
8. Гетьман О. О. Економічна діагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. О. Гетьман, И. М. Шаповал – Київ, Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
9. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: [монографія] [Текст] / Л. А. Костирко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Х. : Фактор, 2008. – 336 с.
10. Кузьмін О. Є. Економічна діагностика : навч. посіб. / О. Є. Кузьмін, Мельник О.Г. – К: Знання, 2012. 318 с.
11. Мельник Д. Л. Роль та місце функціональних стратегій у загальній стратегії розвитку підприємства / Д. Л. Мельник // Вісник Хмельницького національного університету, 2010, - № 4, Т.2 - С.- 208-212.
12. Іващук О. Т. Економіко-математичне моделювання: навч. посіб. / О. Т. Іващук. – Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка», 2008. – 704 с.
13. Тарасюк Г.М. Потенціал підприємств харчової промисловості Житомирської області: основні тенденції та планування розвитку : монографія / Г.М. Тарасюк. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 274 с.

Стаття надійшла: 20.05.2016 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

УДК 330.322

JEL Classification: E22

ПОРІВНЯННЯ ІНВЕСТИЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Горовий Д.А., д.е.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Незаперечним фактом економіки сьогодення є те, що не лише матеріальні, але і нематеріальні здобутки підприємств мають певну цінність і здатні приносити йому грошовий дохід. Проте, слід зазначити, що не всі можливі види нематеріальних здобутків відображаються зараз на балансі українських підприємств у складі нематеріальних активів (НМА).

Метою статті є визначення поточних обсягів інвестицій у нематеріальні активи в Україні та порівняння цих обсягів із інвестиціями у НМА в інших країнах світу

Обсяг коштів, інвестованих у НМА на підприємствах України (особливо у питомій вазі) буде залишатися і надалі незначним. І перспективи такого інвестування є досить «туманними», про що свідчать і низька надійність прогнозу питомої ваги у трендовій моделі

Особливо загрозливою така тенденція постає у порівнянні з аналогічними даними будь-якої іншої країни світу, де практика використання НМА є більш розповсюдженою.